

**Az olvasó
alászállása** Pósa Zoltán:
Alászállás (2006)
Olvasó (2007)
Széphalom
Könyvműhely, Bp.

Mindig izgatott, hogy egy par excellence prózáiró miért költ verset. Érdekes módon az a verzió természetesebb számomra, ha egy poéta fog prózáírásba: magától értetődő, hogy Kosztolányi vagy Babits a regények világában is otthonos (bár például Ady prózája soha nem tudott igazán meggyőzni a zseniális íráskészség univerzális voltáról). Persze tisztában van vele az ember: az irodalomban csupa mesterséges cezúra van, s jobbára a zabolátlan kreativitást rendszerbe szuszakoló tudós elmék huzigálták meg őket – olyanok, akik tudják, de nem csinálják (talán mert csinálni már nem tudják). Miután így magamra zúdítottam több literátor lovagrend jogos dühét, hadd araszoljak vissza a rögeszmémhez: a jó prózáírók vonzódása a versíráshoz az én képzeletvilágomban leginkább a kesergő szerelemhez hasonlít. A reménytelenhez, a soha be nem teljesülőhöz – mert ha valami rendszerhiba folytán mégis beteljesedik, érdektelen és fojtott ásitásokat kiváltó lesz, mint a Kisfaludy-féle boldog szerelem dalai. Mindez nem jelenti azt, hogy ne jöhetnének létre ily módon korrekt költemények (néha csiszoltabbak és jobban gyalultak is, mint némely született poétától elvárhatjuk): mégis, a rendszerező rutin hajlamos az életmű perifériájára telepíteni őket. Jókai Mór verseit több kötetben gyűjtötték össze; s tudunk akár egyet is idézni közülük? Ám hogy a névmisztikánál maradjunk: Jókai Anna korszakos modern prózáíróként vajon miért érzett ellenállhatatlan készletet a műfajbéli határátlépésre, ráadásul konzervatív költőként? Vajon annyi izgalmas formakíséret után nem egy újabb rendhagyó prózapoétikai kirándulásnak lehetünk a tanúi – csalafinta módon versnek álcázva? De mondhat-e bármi érdemlegeset az irodalmi szakma például az elismerten jó költőnek – kismesternek – induló Szabó Magda poétai működéséről? Lehetne sorjáztatni a nyugtalanító kérdéseket.

Pósa Zoltánt én prózáírónak ismertem meg, afféle szent szörnyetegnek, aki komolyan veszi a (neo)avantgárdot, s emiatt aztán szemlátomást boldogtalan alkotó. (Nem azért boldogtalan, mert nem szeretne teljességre törni; hanem azért, mert egy avantgárd szenthez nem illik a lekerekítettség.) Debütáló kisregénye, az *Ama török* jó húsz éve azonban már a szintézis iránti vágyról tanúskodott (egyelőre elérhetetlen meszeségben). S árulkodó volt monográfiájának témavá-

lasztása is: Hernádi Gyulát az értetlen és éretlen kortárs kritika hajlamos volt afféle blöffmesterként kezelni, abból a zavarbaejtő okból kifolyólag, hogy avantgárd kísérletei kósza Atlantiszokként egy markáns világ-egész nyomairól szolgáltak híradással. Hernádi böldlire való kétségtelen hajlama a kommersz felé tett engedményként is felfogható (ebben visszatekintve is van némi igazság), Pósa azonban őszintébb és egyenes vonalúbb alkat: még akkor is szertartásosan merevnek hat, amikor humorizál vagy (ön)ironizál. Hernáditól az alkati ellentét dacára is ellette az életműépítés robottal felérő technikáját, miközben a monográfia egyes állításaival lélekben bizonyára vitatkozó mester is felismerte a prózaépítészeti hasonlatosságot, híres méltatásában regisztrálva, hogy itt valami kánonon kívüli kánon van születőben – a Tolsztojhoz való nagyvonalú hasonlítást természetesen a maga helyén kezelve. A konokul építkező póasai életműből egyrészt kikerekedett egy nyugtalanító terjedelmű és lélegzetvételi trilógia (*Menekülés négy sávon, Mediterrán tintabúra, Aranykori tekercesek* – az utóbbi vitán felül az opus magnum): ezeket a szerző nemzedéki nagyregényeknek, illetve megaregénynek aposztrofálja. Miközben a posztmodern divat korában is ízig-vérig modernista, kísérletező, avantgárd alkotó maradt, megkísérelte a lehetséges teljességet. Az életmű (és az áttételes önéletírás) „hézagait” pedig irigylésre méltóan lendületes, olvasmányos, játékfilmre kívánczó kisregények töltik ki: a diákszínjátósó múltat megidéző *Ama törökön* kívül az írói-újságírói hányattatásokat feldolgozó *Pünkösdi királyfi*, az *Akkor mindenki velem törődött*, az *Irodalmi dandy avagy koranyári üdvözet*, illetve a sajátos, ugyancsak korfestő katonaélményekből építkező *Különleges szakasz*.

Ha valaki a saját prózastílusában ennyire megírt mindent, ami benne volt és amire rendeltetett, miért vágyik még költői babérokra is? Bevallom, a kérdésre nem tudom a megfellebbezhetetlen választ, de vannak elképzeléseim. Pósa Zoltán költőként az én szememben egy érdekes antológiai kísérlet, a *Bűnrossz versek* kapcsán exponálta magát. Nem dilettánsok számára kiírt pályázatról volt szó – azokat a gyűjteményeket halálosan komolyan, szigorúan üzleti alapon szokták megjelentetni. Ám ez esetben a vidorság mögött ott rejlett a megszenvedett tapasztalat: jó verseket sokan tudnak írni, szándékosan bűnrosszakat azonban csak azok, akik önironikus bravúrokra is képesek. Pósa valósággal lubicolt e paradoxonban, s ha akkor fogadást ajánlanak, azt mondom: ez szép komplementer terepe a nagy merítésű prózának – ha tovább megy a líra ösvényén, erre megy tovább. Nem ez történt. Már debütáló verseskötete, a *Magyar vagyok* címe is olyan volt, mint egy párbajra

hívás, fehér cérnakesztyű az arcba – az ezt folytató két újabb könyv, az *Alászállás* és az *Olvasó* pedig kétségtelenné tette: nem kisiklásról, nem szereptévesztésről, hanem új szerepről van szó. (Vagy ki tudja: az eredeti ábrázatról, amiről lekerültek a polifón próza kellékálarcai.) A prózai életművét hovatovább megalkotó, sőt imponálóan lekerekítő Pósa itt még akkor is új és ismeretlen terepen találta magát, ha korábban – nevezetesen az *Aranykori tekersekben* – a versbetétek szerves részét képezték a prózafolyamnak, sőt a szerzői alteregónak tekinthető főhős is tüntetően költő, nem pedig író. (Akkor Paszternak kalandos sorsú művének, a *Doktor Zsivágónak* a hatását véltem e szerkesztési módszerben felfedezni; ma már inkább úgy érzem: egyszerűen az ezredforduló viszonyaira alkalmazott chantageable lehetőségével kacérkodott a szerző.) A létrejött gyűjtemények egyenetlen színvonalú darabokból (bár nagy műgonddal megszerkesztett ciklusokból) állnak: bravúros megoldások váltják egymást nyilvánvaló ujjgyakorlatokkal: az az önreflexió s szellem, ami a pósai prózát sűrűn átszővi, a pósai költészetből mintha teljességgel hiányozna. Az összhatás mégis felkavaró: azzal a felismeréssel jár, hogy néha a bonyolultnak tetsző kompozíciók roppant egyszerűek, az egyszerű dalformák pedig megdöbbenően bonyolultak lehetnek. Egy par excellence költő még a zaklatottságban is egyfajta „anyanyelvi” harmóniára törekszik – az íróból lett verselő ellenben erre az atavisztikus harmóniára is mint felboncolandó petúniára tekint. Ha a próza esetében – főként az *Aranykori tekersekkel* kapcsolatban – szintézist emlegettem, itt az analízis az uralkodó.

Ha tipizálni kívánjuk a két (voltaképpen egy) kötet verseit, egy kézenfekvő szabályszerűséget mindenképp muszáj felfedeznünk. Alapvetően kétféle Pósa-versbe ütközünk: a (nem neo) avantgárd untilig ismert kliséit ismétlő, olykor sikeres megoldásokkal operáló szabadversbe (amit az adott helyeken a fortyogó pósai indulat képes hars élettellel telíteni); illetve a többnyire dalszerű kötött formába. A szabadversek jobban hasonlítanak a prózai forrásvidék tájaihoz, s csak keveset tesznek hozzá az eredeti topográfiához. A kötött verselés számomra nagyságrenddel izgalmasabb. Jóllehet az *Alászállás* kötet *Arvisura* ciklusa többszöri újraolvasást követően is csak a felszínt karcolja, számomra többnyire közhelyeket sorol; poétikailag érdekesítő. Ilyen opuszok az *Olvasóban* is vannak: konfüzabb lélek lévén Pósanál, én ezek olvastán mindig óhatatlanul elpirulok, mint amikor számomra kedves, de titkolt evidenciákat fogalmaz meg valaki. Ám ami miatt e szándékoltan korszerűtlen hazafias líra mégis túllép a mindinkább elharapódzó, historizáló retrodivaton, az épp a ritmus kreatív újraalkalmazá-

sa. Márpedig a ritmus ősi eredetű: akkor is, ha hangsúlyos a verselés; s akkor is, ha időmértékes. Ott, ahol Pósa már valami másra használja a ritmust és a rímet, de még kihalljuk a szöveg mögül a sámándobokat, egészen új minőség, magasfeszültség jön létre. Sőt azt az alkotói skizofréniát is hajlamos feloldani, hogy a versíró Pósa olykor mértéktelenül komolyan veszi magát, még véletlenül sem mosolyodna el; máskor meg akár önfeledten dadaista is tud lenni. Nekem ez az utóbbi költői éneke a rokonszenvesebb, amikor önkéntelenül visszatalál a „bűnrossz” versek szűk ösvényére, miközben kétoldalt a gőzölgő mocsár lidércfényei riogatnak.

Az olvasó alászállása e lápvilági univerzumba még akkor sem haszon nélkül való, ha a regények más, zaftosabb pecsenyékkel kényeztettek izlelőbimbóinkat. Ez a líra akkor az igazán delikát, ha valahogy úgy, szinte oda sem figyelve olvassuk, mantrázzuk, mint például Weöres Sándor *Magyar etűdjeit*. Kínálkozna számos hangzatos példa, de citáljuk ide csak a *Nyári mese* illúziókeltő tarantellaütemét: „csobban a csónak / csurran a sár / vár beborongó / vadvizü nyár / tengeri hullám / játszik a szél / izzik a csónak / tombol a vér / mozdulat illan / és elalél / bőr színe villan / pezsül az ér / csobban a víz is / izzad a nyár / bőröd elolvad / vér szava vár / kéz kezeimben / csónakot üz / mély hűvösében / éled a tűz / éled a vérben / csöndszinü táj / pórúdos elnyel / táncol a nyár”.

Gyurkovics Tibor a barokkosan burjánzó pósai prózát markánsan szembeállította a letisztult versvilággal. Bizonyára igaza van; bár egy kis barokkért vagy rokokóért olykor ez a költészet sem megy a szomszédba. S az is lehet, hogy a költő ihlető forrásként valóban tanulmányozta versírás előtt a *Bibliát* meg a *Bhagavad Gitát* – sokan tanulmányozzák ezeket, mégse válik automatikusan poéta belőlük. Pósa Zoltán intellektuális alkotó: óhatatlan, hogy ne tanulmányozzon mindenfélét a filozófusoktól a teológusokig át a fél világirodalomig. Ez minket most ne érdekeljen: élvezzük a lüktetést, a zenét. Ha öntörvényű ez a költészet, ettől öntörvényű. Morzsolgatni kell, mint az olvasót.

Csontos János

HANGGÁ SŰRŰSÖDÖTT KIÁLTÁS
2008. október 3. péntek 18 óra
Ébert Tibor: Színpadi játék Bartók Béláról

Közreműködik: Götz Anna, Andresz Kati,
 Rubold Ödön, Hevér Gábor, valamint a rendező: Barbinek Péter
 Bevezeti: Tarján Tamás
 Jegyek (1500Ft) a Bartók Béla Emlékház jegypénztárában kaphatók
 Cím: 1025 Bp., Csalán út 29. Tel.: 394-2100